

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

II

HARRAN ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ VAKFI YAYINLARI NO: 3

Sahibi

Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Adına
Dekan: Prof. Dr. Musa K. YILMAZ

Genel Yayın Koordinatörü

Yrd. Doç. Dr. Suat CEBECİ

Yazı İşleri Müdürü

Yrd. Doç. Dr. Yusuf Ziya KESKİN

Yazı Kurulu

Yrd. Doç. Dr. Suat CEBECİ
Yrd. Doç. Dr. Adnan DEMİRCAN
Yrd. Doç. Dr. Hikmet AKDEMİR
Yrd. Doç. Dr. Yusuf Ziya KESKİN
Öğr. Gör. Dr. Mehmet Nuri GÜLER
Arş. Gör. Hikmet ATİK

Dizgi ve Pakaj

Dr. Mehmet Nuri GÜLER

Baskı

Özdal Basım Yayımlar Tic. Ltd. Şti.
TLF: 313 29 34 FAX: 312 48 90
ŞANLIURFA

Bu dergide yayımlanan yazıların sorumlulukları yazarlarına aittir.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ - ŞANLIURFA 1996

İBN TEYMİYYE'YE GÖRE YEZİD B. MUÂVİYE'NİN DURUMU

Yrd. Doç. Dr. Adnan DEMİRCAN*

GİRİŞ

Emevîler'in ikinci halîfesi **Yezîd b. Muâviye** devrinde meydana gelen bazı olaylar, toplum vicdanında derin izler bırakmış ve asırlar boyunca süregelen ihtilafların, tartışmaların, ayrılıkların önemli nedenlerinden olmuştur. Bugün Şîîler, Hz. **Hüseyin**'in öldürülüşünü hala acılar içerisinde ve pişmanlık duygularıyla yâd etmektedirler. Hatta bazı Şîîler, Hz. **Hüseyin**'in öldürülmesine karşı duydukları üzüntüyü ifade etmek üzere vücutlarına zincirlerle vurmak gibi yöntemlere dahi başvurmaktadırlar. Sünnîler böyle tepkiler göstermeseler de onlara göre Hz. **Hüseyin**'in öldürülmesi İslâm Tarihinin en çirkin olaylarından birisidir.

Günümüz müslümanlarından bazıları gerek **Yezîd**'e ve gerekse başka müslümanlara karşı bir müslümanın sahip olduğu âdâp ölçülerinin dışında ifadeler, çirkin sözler sarfetmektedirler. Hatta zaman zaman, samimi olduklarından şüphe duymadığımız bu insanların meydana gelen bir takım hâdiseler ve yapılan yanlışlar nedeniyle, **Yezîd** gibileri bir yana, Ashâbı bile küçük düşürücü bir tavır içine girdiklerine şahit oluyoruz. Biz burada hataların, yanlışlıkların ele alınmaması veya tenkit edilmemesinden yana olduğumuzu söylemek istemiyoruz. Aksine bugün müslümanlar için en önemli çıkış yolunun geçmişlerini sorgulamaktan geçtiği kanaatindeyiz. Ancak müslümanlığın gerektirdiği edep ölçüleri içerisinde yapılan tenkitler hedefine ulaşır ve kıymet taşır.

Elbette burada **Yezîd**'i temize çıkaracak bir tutum takınacak değiliz. Onun devrinde meydana gelen olaylar gerçekten tasvip edilmesi mümkün olmayan çirkin olaylardır. Bunların başında Hz. **Hüseyin**'in

* Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslâm Tarihi A.B.D. Öğretim Üyesi ve İslâm Tarihi ve Sanatları Bölüm Başkanı.

katledilmesi, Harre olayı ve Mekke muhasarası gelmektedir. Fakat **Yezîd**'in bu olaylardaki payı nedir? Gerçek suçlu kendisi midir? Döneminde meydana gelen bazı çirkin hâdiselerden dolayı onu lânetlememiz gerekir mi?

Eskiden beri bu sorulara cevaplar aranmış ve **Yezîd**'le ilgili bazı meseleler tartışılmıştır. Geçmişte âlimlerimiz arasında **Yezîd**'e karşı aşırı ifadeler kullananlara, kendisine lânet yağdıranlara rastlamak mümkündür. Bu tutum günümüzde de devam etmektedir. Bunun yanında **Yezîd**'i mazur göstermeye çalışan bir anlayış da varolagelmıştır. Şüphesiz ne alimlerimizin nakillerini, ne de bazılarını temize çıkarma çabası içinde olan kimselerin rivayetlerini, her türlü etkiden uzak belgeler olarak değerlendiremeyiz. Konumuz olan döneme bu açıdan bir göz atmakta fayda görüyoruz. Emevîler devri siyasî bakımdan çok karışık bir devir olduğu için, bu dönemde meydana gelen olayları bize nakleden objektif bir kaynak bulabilmek güçtür. Çünkü elimizdeki kaynakların tamamına yakını Abbasîler devrinde yazıldığı için bu eserlerin Emevî- Abbâsî mücadelesinden uzak kaldığını söyleyemiyoruz. Öte yandan mevcut eserlerin yazarlarının, çoğu zaman bir firkaya mensup olduklarını görüyoruz. Bu müelliflerin bütün nakillerinde tarafsız olduklarını söyleyebilmek de zordur. Bu ve başka etkenlerden dolayı söz konusu devrin tarihçisinin işi bir kat daha zorlaşmaktadır.

Bu çalışmada yapılmak istenen şey, İslâm aleminde derin izler bırakan ve etkisi hala devam eden alimlerden biri olan **İbn Teymiyye**'nin **Yezîd** hakkındaki tespit ve düşüncelerini aktarmaktır. Bu amaçla yazarın *Mecmû' Fetâvâ*'sı, bu eserin ilk ciltlerinin çevirisi olan *Külliyât*'ı ile *Minhâcu's-Sunne*'si incelenmeye çalışılmıştır. Burada **İbn Teymiyye**'nin *Minhâcu's-Sunne* adlı eserinde Şîfler'e cevap verme kaygısı içerisinde olduğunu hatırlatmakta fayda görüyoruz. Bu sebepten dolayı onun bazı ifadelerinin **Yezîd**'i temize çıkarma gayretine yönelik olduğunu söylemek doğru olmaz.

Çalışmamızın amacı **İbn Teymiyye**'nin görüşlerini tespit etmek olduğu için yazarın bahsettiği tarihî hâdiseler üzerinde teferruatlı bir şekilde durulmamış; bilgi bulunabilecek birkaç kaynağa işaret etmekle yetinilmiştir.

I. YEZÎD VE BAZI İCRAATLARI

Yezîd b. Muâviye, Emevîler'in ikinci halîfesidir. Babası **Muâviye**'nin hayatında, onun çabalarıyla ve bazı müslümanlara

uyguladığı baskıyla¹ kendisine veliaht olarak bîat edilmiştir. **Yezîd**'in kısa süren hilâfetinde Hz. **Hüseyin**'in öldürülmesi, -tarihte Harre olayı denilen- *Medine*'deki çarpışmalar ve Mekke muhasarası gibi önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Bu olaylar müslümanların **Yezîd**'e karşı nefret duyguları beslemelerine neden olmuş; ancak bazı müslümanlar işi onun tekfirine kadar götürmüşlerdir.

İbn Teymiyye, **Yezîd**'in Hz. **Osman**'ın halîfeliği zamanında doğduğuna işaret edip Ashâbtan olmadığını belirttikten sonra, onun dini ve salâh-ı hali ile meşhur bir kimse olmadığını söyler. Bununla birlikte o, asla bir kâfir ve zındık değildi.² **Yezîd**, babasından sonra bazı müslümanların hoşnutsuzluğu, bazılarının da rızasıyla hilâfete geldi. **İbn Teymiyye**'ye göre o, şecâat ve iyilik sahibi idi. Hasımlarının anlattığı gibi çirkin işleri açıkça irtikap etmemişti.³ Müellifimiz, bazıları tarafından **Yezîd b. Muâviye**'nin, amcası **Yezîd b. Ebî Süfyân** ile karıştırıldığını, bundan dolayı Ashâbtan zannedildiğini söyler ve bunun açık bir cehâlet olduğunu ifade eder.⁴

Bu kısa açıklamadan sonra **Yezîd** döneminde meydana gelen hâdiseler üzerinde duralım:

A. Hz. Hüseyin'in Öldürülmesi⁵

Yezîd'in idareciliği döneminde bazı önemli olaylar meydana gelmiştir ki bunlardan birisi Hz. **Hüseyin**'in öldürülmesidir. Hz. **Hüseyin**'in öldürülmesinden dolayı **Yezîd** aleyhinde muhalifleri tarafından ileri sürülen bazı iddialar vardır. **İbn Teymiyye**, bu iddialara şöyle cevap vermiştir: **Yezîd**, **Hüseyin**'in öldürülmesini

- 1 Muâviye'ye muhalefet edenler ve Muâviye'nin tutumu hakkında bilgi için bk. Halife b. Hayyât, *Târîh*, Thk.: Suheyl Zekkâr, Beyrut 1414/1993, s. 160-164; İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîh*, Beyrut 1399/1979, III, 508-511; İ. Aycan, *Saltanata Giden Yolda Muâviye b. Ebî Süfyân*, Ankara 1990, s. 250.
- 2 İbn Teymiyye, *İbn Teymiyye Külliyyatı*, Çev.: S. Şimşek vd., İstanbul 1988, III, 350.
- 3 *Külliyyat*, III, 350.
- 4 İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sunneti'n-Nebeviyye*, Thk.: Muhammed Reşâd Sâlim, Dârü'l-Kitâbi'l-İslâmî, y.y. 1406/1986, IV, 439.
- 5 Konu hakkında geniş bilgi için bk. Halife b. Hayyât, s. 176-179; Taberî, *Târîhu't-Taberî (Târîhu'r-Rusul ve'l-Mulûk)*, Thk.: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm, 4. Baskı, Kahire 1979, V, 400-470; İbn Kuteybe, *el-İmâme ve's-Siyâse*, Thk.: Tâhâ Muhammed ez-Zeynî, Beyrut (t.y.), II, 4-7; İbn Esîr, IV, 46-94; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Thk.: Ali Şîrî, Beyrut 1408/1988, VIII, 160-227.

emretmediği gibi böyle bir niyeti de yoktu. Aksine babası **Muâviye**'nin ona emrettiği gibi kendisine ikrâmda bulunup değer vermeyi arzu ediyordu. Fakat iktidara gelmekten ve kendisine karşı isyandan engellenmesini de istiyordu.⁶ Bundan dolayı çarpışma pahasına da olsa Hz. **Hüseyin**'in engellenmesini ve idare işine yaklaştırılmamasını emretmiş;⁷ ancak Hz. **Hüseyin** öldürüldüğü zaman bundan sevinç duyduğunu göstermemiştir. Değnekle onun ön dişlerini dürtmemiş, başını **Şam**'a taşımamıştı. Görevliler onun emrini aşırıya götürdüler. **Şemir b. Zi'l-Cevşen** adlı biri, **Ubeydullah b. Ziyâd**'ı Hz. **Hüseyin**'i öldürmeye kışkırttı. **Ubeydullah b. Ziyâd** da Hz. **Hüseyin**'e zulmetti. Hz. **Hüseyin**, onlardan ya **Yezîd**'e varmasına, ya Allah yolunda mücahid olarak uç bölgede bir kaleye gitmesine, ya da **Mekke**'ye dönmesine müsaade etmelerini istedi. Fakat bütün bunları reddedip ancak kendilerine esir olarak teslim olmasını kabul edeceklerini bildirdiler. Bu arada **Ömer b. Sa'd**, Hz. **Hüseyin**'le hane halkından bazı kişileri suçsuz yere öldürdü.⁸

Hz. **Hüseyin**'in öldürülmesi sırasında meydana geldiği iddia edilen gökten kan yağdığı, Hz. **Hüseyin**'in öldürüldüğü gün gök yüzünde görünen kızılığın daha önce ortaya çıkmadığı ve benzeri rivayetler ise **İbn Teymiyye**'ye göre yalandır.⁹

1. Hz. Hüseyin'in Başının Götürüldüğü Yer

İbn Teymiyye, Hz. **Hüseyin**'in başının gömülü olduğu yer üzerinde epey durmuştur.¹⁰ Yazarın **Askalan** ve **Kahire**'deki meşhedler¹¹ (ziyaretgahlar) üzerinde durduğu bölüm **es-Seyyid el-Cumeylî** tarafından tahkikli olarak neşredilmiştir.¹²

Şimdi **İbn Teymiyye**'nin bu meseledeki görüşlerini özetlemeye çalışalım: Hz. **Hüseyin** öldürüldükten sonra, cesedi öldürüldüğü

6 **Minhâc**, IV, 557.

7 **Külliyyat**, III, 350.

8 **Külliyyat**, III, 350; ayrıca bk. IV, 403 vd.; **Minhâc**, IV, 472, 535, 557.

9 **Minhâc**, IV, 560.

10 Bk. **Mecmû' Fetâvâ**, Nşr.: Abdurrahman b. Kâsım el-Âsımî en-Necdî, **Kahire** 1404, XXVII, 450-489.

11 Meşhed, şehid düşülen ve şehidlerin medfun olduğu yer anlamında bir kelimedir. Hz. Hüseyin'in cesedinin ve başının medfun olduğu yerlere de meşhed denir. Bundan sonra da söz konusu yerler için, İbn Teymiyye'nin kullanımına uygun olarak meşhed kelimesi kullanılabilmektedir.

12 **Ra'su'l-Huseyn**, Thk.: es-Seyyid el-Cumeylî, **Beyrut** 1406/1985, s. 181-215. Muhakkik, bu bölümü **Taberî**'nin tarihinden **İstişâdu'l-Huseyn** adıyla yayınladığı bölümle birlikte yayınlamıştır.

yerde, -*Kerbelâ*'da *Fırat* nehrine yakın bir yerde- gömülmüş, başı ise **Ubeydullah b. Ziyâd**'a götürülmüştür. **İbn Teymiyye**'ye göre başının **Yezîd**'e götürüldüğü meselesi, munkatı' senedlerle rivayet edilmiş olup böyle bir şey sabit değildir. Hatta bu rivayetlerin uydurma olduğuna işaret eden hususlar vardır. Çünkü söz konusu rivayetlerde **Yezîd**'in, Hz. **Hüseyin**'in dişlerini bir çubukla dürttüğü, orada hazır bulunan **Enes b. Mâlik** ve **Ebû Berze** gibi Ashâbtan kimselerin bu davranışa karşı çıktıkları kaydedilmektedir ki bu, bir iltibas(karıştırma)dır. Zira bu davranışta bulunan **Ubeydullah b. Ziyâd**'tır. Sahîhler ile Musnedlerde nakledilen budur. Kuşkusuz Hz. **Hüseyin**'in öldürülmesini emreden **Ubeydullah b. Ziyâd**'tı ve başı da bu şahsa götürülmüştü. Nitekim bu sebeple **İbn Ziyâd** daha sonra öldürülmüştür. Bu işin **İbn Ziyâd** tarafından yapıldığını gösteren diğer bir husus, rivayetlerde sözkonusu edilen **Enes** ve **Ebû Berze** gibi Ashâbın *Şam*'da değil, *Irak*'ta bulunmalarındır.¹³ Bu yalanları uyduranlar câhil kimseler olup görüşlerine neyi delil getireceklerini bilmemektedirler.¹⁴ **Buhârî**'nin *Sahih*'inde **Muhammed b. Sîrîn**'den naklen **Enes b. Mâlik**'in şöyle dediği rivayet edilir: **Hüseyin b. Ali**'nin başı **Ubeydullah b. Ziyâd**'a getirildi ve bir leğenin içine kondu. **İbn Ziyâd**, (elindeki sopayla) burnuna ve gözlerine vurdu ve onun güzelliği hakkında sözler söyledi. Bunun üzerine **Enes**, "*Hüseyin, onlar (ehl-i beyt mensupları) arasında Resûlullah(s)'a en çok benzeyeni idi.*" dedi. O sırada **Hüseyin**'in saçı vesme bitkisi ile boyalıydı.¹⁵

H. **Hüseyin**'in başının *Mısır*'a götürüldüğü meselesine gelince, bu âlimlerin ittifakıyla yanlıştır. Âlimler, *Kahire*'de "*Meşhedu'l-Huseyn*" denilen yerde Hz. **Hüseyin**'in başının bulunmadığını ittifakla söylemektedirler. Aslında bu mesele, **Nureddin b. Mahmud** (ö. 569/1174) zamanında hakimiyetleri son bulan **Fâtımîler**'in son dönemlerinde uydurulmuştur.¹⁶

İbn Teymiyye'nin anlattığına göre insanların ittifakıyla bilinmektedir ki *Mısır*'daki meşhed h. 540 küsurda inşa edildi ve *Askalan*'daki bir meşhedten nakledildi. *Askalan*'daki meşhed ise h. 490'dan sonra ortaya çıkmıştı.¹⁷ Görüldüğü gibi *Kahire*'deki

13 **Külliyat**, IV, 405; **Mecmû'**, XXVII, 469-470; ayrıca bk. **Minhâc**, IV, 557.

14 **Külliyat**, IV, 405.

15 **Buhârî**, *Fadâilu'l-Ashâb* 22.

16 **Külliyat**, IV, 406.

17 **Mecmû'**, XXVII, 455-456; **Ra'su'l-Huseyn**, s. 187.

meşhedin aslı olan *Askalan*'daki meşhed, Hz. **Hüseyin**'in öldürülmesinden 430 sene sonra ortaya çıkmıştır.¹⁸ *Askalan*'daki meşhedin Hz. **Hüseyin**'in başı üzerine inşa edildiği sözü, hiçbir delile dayanmayan bir söz olup ilim ehli hiç kimse tarafından nakledilmemiştir. Üstelik *Askalan*'daki bu meşhedin yerinde eskiden Hz. **Hüseyin**'e nispet edilen bir yer de yoktu.¹⁹ Yazar, ayrıca Hz. **Hüseyin**'e nispet edilen bu yerin onunla ilgisi olmadığına dair çeşitli deliller ileri sürer.²⁰ **İbn Teymiyye**, meşhedle ilgili rüya gördüğünü veya olağanüstü bir işaret aldığını söyleyen kimselerin iddialarını ele alır ve bunların dayanaksız olduğunu söyleyerek çeşitli deliller getirir.²¹

İbn Teymiyye'ye göre Hz. **Hüseyin**'in başının nerede olduğu konusunda ilim ehlinin tercihi, **Zubeyr b. Bekkâr** (ö. 256/870)'ın *Ensâbu Kureyş* adlı kitabında zikrettiğidir. **Zubeyr b. Bekkâr** bu konularda geniş bilgi sahibi ve en güvenilir tarihçidir. Ona göre Hz. **Hüseyin**'in başı *Medine*'ye götürülmüş ve burada defnedilmiştir. **Zubeyr**'in söylediği gayet uygundur; çünkü kardeşi **Hasan**, babasının amcası Hz. **Abbâs**, oğlu **Ali** vs. gibi yakınları burada gömülüdür.²² **İbn Teymiyye**'nin değindiği bir delil şudur: O dönemdeki geleneğe göre bir kimse öldürüldüğü zaman cesedi ve başı akrabalarına teslim edilirdi. Nitekim **Haccâc**, **İbn ez-Zubeyr**'i öldürüp astıktan sonra cesedini annesine teslim etmiştir²³

İbn Teymiyye'nin bu tercihi bazı soruları beraberinde getirmektedir. Onun kabul ettiğine göre Hz. **Hüseyin**'in başı *Kûfe*'de bulunan **Ubeydullah b. Ziyâd**'a götürülmüştü. **Hüseyin**'in aile efradından hayatta kalanlar, önce *Kûfe*'ye, oradan da *Şam*'a gönderildi. Bu durumda **Hüseyin**'in kesik başının *Medine*'ye nasıl götürüldüğü hususu kapalı kalmaktadır. En azından **İbn Teymiyye**'nin bu konudaki kanaatini açık olarak bilmiyoruz. Ancak tahmin edileceği üzere **Hüseyin**'in kesik başının *Medine*'ye götürülmesi iki şekilde mümkün olabilir. Ya **Hüseyin**'in başı aile efradı *Şam*'a gönderildiğinde onlarla beraber *Şam*'a gönderildi; oradan da *Medine*'ye götürüldü. Ya da daha sonra *Kûfe*'den *Medine*'ye gönderildi. **İbn Teymiyye**, ne birinci ne de ikinci ihtimalin gerçekleşmiş olabileceğine dair açık bir ifade kullanmamaktadır. Tespit

18 *Mecmû'*, XXVII, 456; *Ra'su'l-Huseyn*, s. 187.

19 *Mecmû'*, XXVII, 456; *Ra'su'l-Huseyn*, s. 187.

20 *Mecmû'*, XXVII, 465 vd.; *Ra'su'l-Huseyn*, s. 195 vd.

21 *Mecmû'*, XXVII, 457 vd.; *Ra'su'l-Huseyn*, s. 188 vd.

22 *Külliyat*, IV, 406.

23 *Mecmû'*, XXVII, 482; *Ra'su'l-Huseyn*, s. 208.

edebildiğimize göre yazar, başın akrabalarına teslim edildiğini söylemektedir.²⁴

Kaynaklarımızda Hz. Hüseyin'in kesik başının *Medine*'ye nasıl götürüldüğü hususunda şöyle bir bilgi nakledilmektedir. **Muhammed b. Sa'd; Yezîd'in Hüseyin'in başını Medine valisi 'Amr b. Sa'id'e gönderdiğini, valinin onu Baki' mezarlığında annesinin yanına defnettiğini rivayet eder.**²⁵

Hz. Hüseyin'in kesik başının *Mısır* ve *Medine* dışında *Kerbela'da* cesedinin yanında, babasının mezarının yanında veya *Şam'da* defnedildiğine dair bilgiler mevcuttur.²⁶

Yeri gelmişken şu hususu belirtmeden geçemeyeceğiz: **Ubeydullah b. Ziyâd**'in daha önce öldürülen **Muslim b. 'Akil ile Hâni b. 'Urve'nin kesik başlarını Yezîd'e göndermesi** ve bu dönemde mevcut olan bu adet, **Hüseyin'in başının da Yezîd'e** gönderilmiş olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir. Eğer başın *Medine'de* medfun olduğunu söyleyenlerin görüşü doğruysa muhtemelen **Yezîd, Hüseyin'in kesik başını Şam'a** götürülen aile efradının talebi üzerine kendilerine vermiş ve onlar tarafından *Medine'ye* götürülerek orada gömülmüştür. Ancak Hz. Hüseyin'in başının *Şam'a* götürülmüş olması, **Yezîd'in Hz. Hüseyin'in başını** sopayla dürttüğünü ispat etmez.

2. Hz. Hüseyin'in Öldürülmesi Olayında Yezîd'in Tavrı

*Kerbela'daki çatışmalardan sonra olaydan sağ kurtulan Hz. Hüseyin'in yakınları Yezîd b. Muâviye'ye gelince, Yezîd onlara ikrâmda bulundu ve onları Medine'ye gönderdi. Hatta "Ben Hüseyin'in öldürülmesini değil, Irak halkının itâat etmesini istiyordum."*²⁷ demişti. Ayrıca **Yezîd'in "Allah İbn Mercâne'ye - Ubeydullah b. Ziyâd'a- lânet etsin. Kendisiyle Hüseyin arasında bir**

24 *Mecmû'*, XXVII, 482; *Ra'su'l-Huseyn*, s. 209.

25 İbn Kesîr, VIII, 222; krş. İbn İmâd, *Şezerâtu'z-Zehab*, Dâru'l-Fikr, y.y. 1399/1979 I, 67.

26 Bilgi için bk. *Zehabî, Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, 2. Baskı, Beyrut 1402/1982, III, 319; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, Haydarâbâd 1325, II, 357; İbn Kesîr, VIII, 222; *Destğayb, Kerbela Katliamı ve Zeyneb'in Mesajı*, Çev.: Hasan Elmas, Ankara 1992, s. 85; Philip K. Hitti, *Siyâsî ve Kültürel İslam Tarihi*, Çev.: Salih Tuğ, İstanbul 1989, II, 303; İbn İmâd, I, 67.

27 *Külliyat*, III, 351; *Minhâc*, IV, 558. Başka yerde Yezîd'in, "Allah Iraklılara lânet etsin! Bunlar olmaksızın da onların itaatinden razı olurum." dediği belirtilir *Mecmû'*, XXVII, 480.

akrabalık bağı olsaydı onu öldürmezdi." demiştir.²⁸ Rivayet edilir ki, Hz. **Hüseyin**'in eşyaları ile yakınları **Yezîd**'e getirildiğinde **Yezîd**'in evinde ağlama ve feryat sesleri yükselmiştir.²⁹ **İbn Teymiyye**'ye göre bunlara rağmen **Yezîd**'ten **Hüseyin**'in öldürülmesini red, ona yardım, ölümünden sonra intikamını alma gibi durumlar sâdır olmamıştır. Halbuki onun yapması gerekli şeyler bunlardı. İşte bu sebeple hak ehli, başka bazı hususlara ilave olarak, **Yezîd**'in yapması gerekli olan şeyleri yapmaması sebebiyle onu kınarlar. **Yezîd**'in düşmanları ise bunun üzerine daha başka türlü türlü iftiralar eklerler.³⁰

3. Hz. Hüseyin'in Öldürülmesi Meselesinde Ortaya Çıkan Farklı Görüşler

İbn Teymiyye, **Hüseyin**'in öldürülmesi meselesinde ortaya çıkan farklı görüşlerden bahsederken şunları söyler: İnsanlar **Hüseyin**'in öldürülmesi meselesinde üç ayrı görüşe ayrıldılar. İki aşırı görüş ve bir orta yol.³¹

a) Aşırı olan görüşlerden birisine göre **Hüseyin**, haklı yere öldürüldü. O, müslümanların birliğini parçalamak ve cemâata ayrılık sokmak istedi. **Sahîh**'te sabit olduğuna göre **Peygamber(s)**, "*İşiniz bir adamdayken, sizin cemâatinizi bölmek isteyen birisi gelirse onu öldürünüz.*"³² buyurmaktadır. **Hüseyin**, ortaya çıktığında müslümanların işi bir adamdaydı. O, cemâatlerine ayrılık sokmak istedi. Bunların bazıları "*Hüseyin, velâyet-i emre karşı isyan eden ilk kişidir.*" derler.³³

b) Diğer aşırı görüşe mensup olanlar, "*Aksine o, tâati vâcip olan, kendisi olmaksızın imâna taalluk eden işlerin yapılması mümkün olmayan imâmıdır. Onun tayin etmediği kimsenin arkasında cemâat namazı ile cuma namazı kılınmaz. Onun izni olmaksızın düşmanla cihâd edilmez.*" ve benzeri görüşler ileri sürdüler.³⁴

c) Orta yolu benimseyen Ehl-i Sünnet ise, bu iki görüşü de kabul etmez. Onlar, "*O, mazlum ve şehid olarak öldürüldü. Ümmetin başına getirilmemişti. Yukarıda zikredilen hadîs ise onun durumunu ele almaz.*

28 **Külliyat**, IV, 404; **Minhâc**, IV, 557-558; **Mecmû'**, XXVII, 480.

29 **Külliyat**, IV, 404; ayrıca bk. **Minhâc**, IV, 472; **Mecmû'**, XXVII, 480.

30 **Külliyat**, III, 351.

31 **Minhâc**, IV, 553.

32 **Muslim**, *İmâra* 59, 60; ayrıca bk. **Ebû Dâvud**, *Sunne* 27; **Nesâî**, *Tahrîm* 6; **Ahmed b. Hanbel**, IV, 261, 341; V, 24.

33 **Minhâc**, IV, 553.

34 **Minhâc**, IV, 553.

O, amcasının oğlu *Muslim b. Akîl*'in başına gelenleri duyunca iktidar talebini terketti ve amcasının oğlu *Yezîd*'in yanına, suğûr bölgesine veya memleketine gitmek istedi. Ancak bu tekliflerini kabul etmediler. Ondan, kendilerine teslim olmasını istediler. Bu ise kendisi için vâcip değildi." derler.³⁵

İbn Teymiyye'ye göre de Hz. **Hüseyin**, cemâati bölen birisi değildi. O, memleketine geri dönmek, uc bölgesine gitmek veya **Yezîd**'in yanına gidip cemâata girmek istediği halde öldürülmüştür.³⁶ Müellif başka yerde, "Şüphe yok ki **Hüseyin**, -ona benzer mazlum olan şehîdler gibi- mazlum ve şehîd olarak öldürülmüştür. **Hüseyin**'in öldürülmesi, onu öldürenler ve öldürülmesi için yardım edip buna razı olanlar tarafından Allah'a ve Resûlü'ne karşı işlenmiş bir mâsiyettir."³⁷ demektedir.

B. Harre Olayı³⁸

Yezîd zamanında meydana gelen ikinci önemli olay, Medinelilerin, ona yaptıkları bîatı reddedip görevlilerini ve yakınlarını şehirden çıkarmalarıdır. Medineliler **Yezîd**'i hal'edip, görevlilerini ve akrabalarını şehirden çıkarınca, itâat etmeleri için onlara defalarca elçi gönderdi; fakat kendisine itâatten imtina ettiler.³⁹ **İbn Teymiyye**'nin anlatımına göre olay şöyle meydana gelmiştir: **Yezîd**, Medinelilere karşı **Muslim b. 'Ukbe el-Murrî** komutasında bir ordu göndererek komutanına, şayet *Medine* halkı üç gün içinde itâat etmezse kılıç kullanarak şehre girmesini ve şehirde üç günlük mübahlık ilan etmesini emretti.⁴⁰ Böylece onun askeri *Medine*'de üç gün insan öldürdüler, yağmaladılar ve haram, ırz ve namuslara tecavüzde bulundular.⁴¹ Fakat bu hâdise sırasında bütün eşrâf öldürülmemiş; ölümlerin sayısı onbinleri bulmamıştı. Kanlar **Resûlullah(s)**'ın kabrine ve *Ravza-i*

35 **Minhâc**, IV, 553-554.

36 Bk. **Minhâc**, IV, 586.

37 **Minhâc**, IV, 550; ayrıca bk. IV, 586.

38 Konu hakkında geniş bilgi için bk. Taberî, V, 482-494; Halife b. Hayyât, s. 181-192; İbn Kuteybe, I, 179-185; II, 7-9; İbn Esîr, IV, 111-121; İbn Kesîr, VIII, 238-246. A. Önkal, Harre olayıyla ilgili anlatılanlarda mübalağa edildiğini söylemektedir (Geniş bilgi için bk. "*İslâm Tarihçiliğinde Tarafsızlık Problemi*", **İslâmî Araştırmalar**, cilt: 6, sayı: 3, 1992, s. 193-197).

39 **Minhâc**, IV, 575.

40 **Külliyat**, III, 351; **Minhâc**, IV, 575.

41 **Külliyat**, III, 351.

Mutahhara'ya ulaşmış değildi ve mescidde öldürme olayı olmamıştı.⁴²

C. Mekke Muhasarası⁴³

Yezîd döneminde meydana gelen bir başka fitne de **Abdullah b. ez-Zubeyr**'in *Mekke*'de muhasara edilmesidir.⁴⁴ *Harre* olayından sonra **Yezîd**, ordusunu *Mekke*'ye gönderdi. Bunlar *Mekke*'yi kuşattılar. Onların *Mekke* kuşatması sırasında **Yezîd** öldü. Elbette bütün bunlar, **Yezîd**'in emri ile yapılmış birer düşmanlık ve zulûm idi.⁴⁵

Bununla birlikte bunlara benzer fitneler diğer melik halifeler döneminde de meydana gelmiştir.⁴⁶ Böylece **İbn Teymiyye**'nin, bu hâdiseleri diğer hükümdarlar döneminde meydana gelen hâdiselere benzettiğini, ancak bunları tasvip etmediğini görüyoruz.

İbn Teymiyye'ye göre bu olanlara rağmen ne müslümanların melikleri, ne de onların görevlileri *Kâbe*'yi küçümsemeyi kastetmemişlerdir. Onların amacı **İbn ez-Zubeyr**'i muhasara etmektir. Mancınlıkla yapılan atışlar ona yönelikti, *Kâbe*'ye değil. **Yezîd**, *Kâbe*'yi yıkmamış ve onu yakmayı amaçlamamıştır. Bütün müslümanların ittifakıyla ne o, ne de görevlileri bunu kastetmemişlerdir. Fakat **İbn ez-Zubeyr**, *Kâbe*'yi, **Resûlullah**(s)'ın **Âişe**(r)'ye tavsif ettiği şekilde tekrar inşâ etmek için yıktırmıştır. Ateş, örtüsünün bir kısmına isabet etmiş ve bazı taşlar bozulmuştu.⁴⁷

II. YEZÎD HAKKINDA ORTAYA ÇIKAN FARKLI GÖRÜŞLER

İbn Teymiyye'ye göre ilk zamanlar hiç kimse **Yezîd** hakkında konuşmuyordu ve onun hakkında bir şeyler söylemek dinden sayılmıyordu. Ancak daha sonra **Yezîd**'e lânet izhâr edilmeye başlandı. Ona göre bunun altında, belki de başkalarına lânet okumaya zemin hazırlama amacı yatmaktadır.⁴⁸ Ancak herhalde en önemli sebep

42 *Minhâc*, IV, 575-576.

43 Konu hakkında geniş bilgi için bk. Taberî, V, 496-499; İbn Kuteybe, I, 9-10; İbn Esîr, IV, 123-124; İbn Kesîr, VIII, 246-248.

44 Bk. *Minhâc*, IV, 545.

45 *Külliyyat*, III, 351.

46 *Minhâc*, IV, 545.

47 *Minhâc*, IV, 577.

Emevîler'e karşı girişilen iktidar mücadelesinde taraftar toplama gayesi olmalıydı. Çünkü Emevî ailesinden biri olan **Yezîd**'in, mukaddes değerlere karşı tutumu ve Hz. **Peygamber**'in torununun kendi zamanında katledilmesi, bütün müslümanların nefretini çekebilecek olaylardır.

İbn Teymiyye'ye göre bir taraftan **Yezîd**'i lânetleyen bir anlayış doğarken, diğer taraftan sünnete bağlı geçinen bir grup da **Yezîd**'in ileri gelen salih zevattan ve hidayet imamlarından biri olduğuna itikat ettiler. Böylece **Yezîd** hakkında birbirine zıt, aşırı iki grup ve bunların dışında mutedil bir grup ortaya çıktı.⁴⁹

A. **Yezîd**'i Yerenlerin (Şiiler'in) Görüşleri

Bunların birincisine göre **Yezîd** kâfirdir, zındıktır; **Resûlullah**(s)'ın kızının oğlunu öldürmüş, vaktiyle kâfir olarak öldürülen anne tarafından dedesi '**Utbe b. Rabî'a**, dayısı **Velîd** ve diğer müşriklerden olan akrabalarının intikamını alabilmek için **Harre**'de Ensârı ve Ensârın çocuklarını katletmiştir.⁵⁰ Aynı grup **Yezîd**'in şarap içtiğinin, nice çirkin şeyler irtikap ettiğinin herkes tarafından biliner şekilde meşhur olduğunu zikretmektedirler.⁵¹ Bütün bunlardan dolayı onlara göre **Yezîd**, bâtınında kâfir ve münafık idi.⁵²

İbn Teymiyye'ye göre **Yezîd**'in kâfir olduğunu söyleyen bu grup, sadece onu değil, babasını ve **Ebû Bekr**, **Osman** ve Muhâcirlerle Ensârın büyük çoğunluğunu tekfir ederler ki, bunlar Allah'ın en câhil ve sapık kullarından Râfizîler'dir. İnsanlar arasında Allah'a, Resûlü'ne, Sahâbe ve yakınlarına en çok iftira edenler onlardır. **Yezîd** hakkındaki yalanları, **Ebû Bekr**, **Ömer** ve **Osman** hakkındaki yalanları gibidir. Hatta **Yezîd** hakkındaki yalanları daha ehvendir.⁵³

B. **Yezîd**'i Övenlerin (**Yezîdîler**'in) Görüşleri

İkinci gruba göre **Yezîd**, âdil bir imâm, hidâyete ermiş ve doğruya ileten saygıdeğer bir zattır. Ashâbtan, hatta Sahâbenin büyüklerinden, Allah'ın veli kullarından biridir. Hatta bazıları onun

48 **Külliyat**, III, 349.

49 Bk. **Külliyat**, III, 349.

50 **Külliyat**, III, 349; IV, 388.

51 **Külliyat**, III, 349.

52 **Minhâc**, IV, 549.

53 **Külliyat**, IV, 405.

peygamberliğine bile inanmışlardı.⁵⁴ Bu görüşte olanlar **Şeyh Hasan b. Adî** ve taraftarlarıdır.⁵⁵ Onlar **Şeyh Adî** veya **Hasan el-Maktûl**'un dilinden yalan uydurarak şöyle dediğini naklederler: "*Yezîd hakkında tereddüde düştüklerinden dolayı yetmiş velinin yüzü kıbleden alıkonmuştur.*"⁵⁶ **İbn Teymiyye**, bu sözleri Adeviyye tarikatının aşırıları ile Kürtler ve benzeri sapıkların söylediğini belirtir.⁵⁷ Başka bir yerde bu görüşleri ileri sürenlerin, Kürtler'in cahilleri olduğunu söylemektedir.⁵⁸ Görüldüğü gibi yazar, burada Yezîdîler'i kastetmiştir.

Yazar, **Şeyh Adî** hakkında da bazı açıklamalarda bulunur: **Şeyh Adî**, Ümeyye oğullarından sâlih, âbid ve fâzıl bir kişiydi. O, ancak şeyhi **Ebü'l-Ferac el-Makdisî** ve benzerlerinin dâvet ettiği tarîkate dâvet ederdi. Akîdesi şeyhinin akîdesine uygundu. Fakat sonradan tarikatlarına mevzû hadîsler, bâtil teşbih, **Şeyh Adî** ve **Yezîd** konusunda aşırılıklar, Râfîzîlere saldırı hususunda bir takım aşırılıklar; Râfîzîlerin tevbesinin kabul edilmeyeceği ve benzeri yalan ve sapıklıklar ilave edildi.⁵⁹

İbn Teymiyye, her iki taraftan da sâdir olan görüşlerin ilim ve imân ehlinin icmâına aykırı olduğunu söylemektedir.⁶⁰ Diğer taraftan "Az akıllı, geçmişlerin hal ve tavırları konusunda az bir bilgisi olan, bu iki görüşün de bâtil olduğunu bilir. Bu sebeptendir ki sünnete bağlılıklarıyla bilinen ilim ehlinde, değerlendirme kabiliyeti olan akıl

54 **Külliyat**, III, 349; ayrıca bk. IV, 405.

55 Yezîdîliğin menşei konusunda farklı görüşler vardır. Klasik Mezhepler Tarihi yazarları yanlış olarak Yezîdîlik mezhebini Hâricîliğin İbâdiyye kolundan ayrılan Yezîd b. Uneyse'ye bağlarlar. Kelimenin Farsça'daki İzed (melek, Tanrı), kelimesinden türediği de söylenmiştir. Bazı araştırmacılara göre Yezîdî ismi, Yezîd b. Muâviye'den gelmektedir. Görüldüğü gibi İbn Teymiyye de aynı görüştedir. (Yezîdîler hakkında geniş bilgi bk. Th. Menzel, "*Yezîdîler*", **İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul 1986, XIII, 415-423; E. R. Fırlı, **Çağımızda İtikadî İslâm Mezhepleri**, 3. Baskı, İstanbul 1986, 220-227; A. Turan, "*Yezîdîliğin Aslı, Kurucusu ve Tarihçesi*", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Samsun 1989, III, 42-82; Aynı mlf., "*Yezîdî İnanç ve İbadetleri*", **O. M. Ü. İ. F. D.**, Samsun 1986, I, 137-171; Aynı mlf., "*Yezîdî Din Adamları*", **O. M. Ü. İ. F. D.**, Samsun 1990, IV, 125-133; Aynı mlf., "*Yezîdîler'in Toplumsal Yaşayışları*", **O. M. Ü. İ. F. D.**, Samsun 1991, V, 67-89.

56 **Külliyat**, IV, 388.

57 **Külliyat**, IV, 388-389.

58 **Minhâc**, IV, 519.

59 **Külliyat**, IV, 389.

60 **Külliyat**, III, 350.

erbabından hiç kimse bu iki görüşe de iltifat etmemiştir.”⁶¹

C. Ehl-i Sünnetin Görüşü

İbn Teymiyye, Ehl-i Sünnet alimlerinin çoğu tarafından benimsenen yolu şöyle açıklamaktadır: **Yezîd**'e sövülmez, ama sevgi de beslenmez.⁶² Başka yerlerde şöyle denmektedir: “O, müslüman sultanlarından olup hem iyilikleri, hem de kötülükleri vardır.⁶³ Sultanların bir çoğunun iyilikleri de kötülükleri de vardır; iyilikleri büyük olduğu gibi kötülükleri de büyüktür. Onlardan birine saldırıp benzerlerini görmezlikten gelmek ya cehâletin, ya da haksızlığın eseridir.⁶⁴ **Yezîd** kâfir değildir. Ne var ki kendisi sebebiyle Hz. **Hüseyn** şehid edilmiş ve Harre baskını vukû bulmuştur. Ne Sahâbî, ne de Allah'ın sâlih kullarındandı.”⁶⁵

İbn Teymiyye'ye göre “Bütün yaptıklarına rağmen **Yezîd**'in kâfir ve mürteci olduğunu söylemek, ona bir iftiradır.”⁶⁶

İbn Teymiyye, üçüncü görüşe sahip olanların da **Yezîd** konusunda üç fırkaya ayrıldıklarını söyledikten sonra şöyle devam etmektedir: “Bir fırka onu lânetlemiş; bir fırka onu sevmiş ve birisi de ona ne sövmüş, ne de onu sevmiştir. **İmâm Ahmed**'ten ve onun Ashâbı ile diğer müslümanlardan mutedil olanların hepsinden nakledilen, sonuncu görüştür.”⁶⁷

III. YEZÎD'E LÂNET MESELESİ

A. Ehl-i Sünnetin **Yezîd**'e Lânet Meselesindeki Görüşleri

Yukarıda da değindiğimiz gibi **İbn Teymiyye**'ye göre Ehl-i Sünnet içerisinde de **Yezîd**'e karşı farklı tutum sergileyenler olmuştur. Bir grup **Yezîd**'e lânet etmeyi caiz görmüşlerdir. Çünkü onlar, **Yezîd**'in fâiline lânet okumayı caiz kılacak zulümler işlediğine

61 **Külliyat**, IV, 389.

62 **Külliyat**, III, 351.

63 **Külliyat**, IV, 389.

64 **Külliyat**, IV, 383.

65 **Külliyat**, IV, 389.

66 **Külliyat**, IV, 383.

67 **Külliyat**, IV, 389.

inanmaktadırlar.⁶⁸

1. Yezîd'in Lânetlenmesini Câiz Görenler

Yezîd'i lânetleyen **Ebu'l-Ferec İbnu'l-Cevzî**,⁶⁹ **Kiya el-Herrâsî**⁷⁰ gibi alimler, kendisinden lânetlenmesini mübâh kılan amellerin sadır olmasından dolayı onu lânetlemeyi mübah görmüşlerdir. **İbnu'l-Cevzî**'nin **Yezîd**'e lânetin mübah olduğuna dair bir kitabı vardır. Bu kitabında **Yezîd**'e lâneti nehyeden **Abdulmuğîs el-Harbî**'ye cevap vermiştir. Denir ki hâlife **Nâsır**, **Abdulmuğîs**'in **Yezîd**'e lâneti nehyettiğini duyunca yanına giderek bunu kendisine sordu. **Abdulmuğîs**, onun hâlife olduğunu bildi; fakat kendisini tanıdığını belli etmedi. Ona, "*Ey falanca! Benim kasdım insanların dillerini müslümanların halfelerini ve idarecilerini lânetlemekten alıkoymaktır. Eğer bunu yapmaz ve bu kapıyı açarsak zamanımızdaki hâlife lânete daha layık olur. O, Yezîd'in yaptıklarından daha kötü işler yapmaktadır. O, şu şu işleri yapıyor.*" dedi ve halîfenin yaptığı zulûmleri saymaya başladı. Bunun üzerine hâlife, "*Bana dua et, ey şeyh!*" dedi ve oradan ayrıldı.⁷¹

İbn Teymiyye, **Yezîd**'i lânetleme taraftarı olanların görüşlerinin sebebi üzerinde dururken "**Yezîd** bir fasıktı ve her fasık lânetlenir, ya da fasıklığına hükmolunmasa bile mâsiyet sahibinin lânetlenebileceği görüşünde olabilirler." demektedir.⁷²

İbn Teymiyye, **Yezîd**'in lânetlenmesini câiz görenlerin iki dayanağa ihtiyaçları olduğunu söylemektedir. Birincisi, **Yezîd**'in lâneti mübah olan fâsık zâlimlerden olduğunu ve bunda ısrar ettiği halde öldüğünü; ikincisi bunlardan olan muayyen kişinin lânetinin câiz olduğunu ispat etmeleri.⁷³ Yazar, lânet için delil olarak kullanılan "*Biliniz ki Allah'ın lâneti zalimlerin üzerindedir.*"⁷⁴ ayetinin umûm ifade ettiğini söylemektedir.⁷⁵ O, "*İnsanın Yezîd veya zalimlerden bir başkasının yaptıklarından tevbe etmediklerini veya zulmünü silecek hasenâtının olmadığını yahut ona keffâret olacak musibetlere*

68 **Külliyyat**, III, 352.

69 **Külliyyat**, IV, 391; **Minhâc**, IV, 569.

70 **Külliyyat**, IV, 391.

71 **Minhâc**, IV, 574-575.

72 **Külliyyat**, IV, 391.

73 **Minhâc**, IV, 571.

74 *Hûd* 11/18.

75 **Minhâc**, IV, 571.

uğratılmadığını nereden bilebilirsin?” sorularını sorduktan sonra “Allah kendisine ortak koşmayı elbette başışlamaz; bundan başkasını dilediğine başışlar.”⁷⁶ ayetini zikrederek kendisine mağfiret edilebileceğine değinir.⁷⁷

2. Yezîd'in Lânetlenmesini Câiz Görmeyenler

Diğer bir grup ise ona sevgi beslemeyi öngörür. Çünkü onlara göre **Yezîd**, müslümandır; Sahâbe döneminde iş başına gelmiştir ve Ashâb ona bîat etmiştir. Bunlar derler ki: **Yezîd** hakkında nakledilen şeyler doğru değildir. Onun birçok güzel yönleri vardır veya yaptığı şeylerde ictihad ederek hareket etmiştir.⁷⁸ Onun lânetlenmesini câiz görmeyenler arasında **Ebû Bekr Abdulazîz**,⁷⁹ **Gazzâlî**⁸⁰ ve **Dustî**⁸¹ gibi kimseler vardır. **Yezîd**'in sevilmesini câiz gören veya onu seven **Gazzâlî** ve **Dustî**'nin iki gerekçeleri bulunmaktadır: Birincisi, “**Yezîd** Sahâbe döneminde ümmetin idare görevini yürütmüş ve Sahâbeden hala hayatta olanların kendisine tâbi oldukları bir müslümandır. İyi bir takım hasletleri vardı. Hoş karşılanmayan Harre olayı ve diğer hususlarda kendisine göre te'villeri vardı. O, hata etmiş bir müctehittir.” derler. Ayrıca diyorlar ki, “Harre halkı kendileri başta ona bîatı bozmuşlardı. **İbn Ömer** ve başkaları Harre halkının bu tavırlarının yanlış olduğunu söylemişlerdir. Hz. **Hüseyn**'in öldürülmesine gelince, **Yezîd** ne böyle bir şeyi emretmiş, ne de razı olmuştur; aksine, öldürülmesine üzölmüş, öldüreni de kınamıştır. Hz. **Hüseyn**'in başı kendisine değil **İbn Ziyâd**'a götürölmüştü.” İkincisi ise *Kostantiniyye*'nin fethi ile ilgili hadîstir.⁸² Bu hadîs üzerinde ileride durulacaktır.

İbn Teymiyye, **Yezîd** hakkındaki bu görüşlerin her ikisinde de ictihadın geçerli olduğunu ifade eder. Çünkü mâsiyetleri işleyen birini lânetlemek ictihadın geçerli olduğu bir sahadır. Hem iyilikleri, hem de kötölükleri işleyen birini sevme hususunda da durum budur. Bilakis, bir kimsede hem övülecek, hem de yerilecek hasletlerin hem sevap, hem de günahın bir arada bulunması çelişen bir durum değildir. Aynı şekilde, hem iyilikleri, hem de kötölükleri bulunması sebebiyle bir kimseye hem

76 *Nisâ* 4/48.

77 **Minhâc**, IV, 571.

78 **Külliyat**, III, 352.

79 **Minhâc**, IV, 569.

80 **Külliyat**, IV, 391.

81 **Külliyat**, IV, 391.

82 **Külliyat**, IV, 391.

rahmet okunması ve dua edilmesi, hem de lânetlenip sövülmesi de çelişkili bir durum değildir.⁸³ Ehl-i Sünnet'in Hâricîler'den ayrıldığı temel görüşlerinden birisi, şudur: Bir şahısta iyilikler ve kötülükler bir arada bulunabilir. İyiliklerine karşı sevap, kötülüklerine karşı ceza alır; iyiliklerinden dolayı övülür, kötülüklerinden dolayı yerilir.⁸⁴

Görüldüğü gibi, **İbn Teymiyye**, **Yezîd**'e karşı nefret besleyen Şîiler ile ona sevgi besleyen Yezîdîler'i eleştirirken acımasız bir tutum takınmaktadır. Oysa bu görüşlerin aynısı olmamakla birlikte, benzer görüşler savunan Ehl-i Sünnet alimlerinin görüşlerindeki ayrılığı ictihad farkıyla izah etmektedir.

B. İbn Teymiyye'ye Göre Yezîd'e Lânet Meselesi

İbn Teymiyye, **Yezîd**'e lânet meselesini ele alırken kendi görüşünü temellendirmek için bazı görüşler ve rivayetler nakleder.

1) **İbn Teymiyye**, **Resûlullah** döneminden bir örnek verir: Bir adam "**Himâr**" diye çağırılıyordu; bu adam çok şarap içiyordu. Hz. **Peygamber**'e her getirilişinde **Resûlullah**(s), ona celde tatbik ederdi. Bir keresinde bir zat dedi ki: "*Allah lânet etsin! Bu adam Resulullah'a amma da çok getirildi!*" Bunun üzerine **Peygamber** Efendimiz buyurdu: "*Ona lânet etme! Çünkü o, Allah'ı ve Resulü'nü sever.*"⁸⁵

Müellif, bu hadîsten şu sonuca gitmektedir: Hz. **Peygamber**, çok içki içen bu muayyen kişinin lânetlenmesini, Allah'ı ve Resûlü'nü sevdiğinden dolayı yasaklamıştır. Bununla birlikte **Resûlullah** içki içeni mutlak bir şekilde lânetlemiştir.⁸⁶ Bu, mutlak fâsıkın lânetlenmesinin câiz olduğuna, Allah ve Resûlü'nü seven muayyenin lânetlenmesinin câiz olmadığına delâlet eder.⁸⁷ Ümmetin kabul ettiği görüş, muayyen bir kimseyi mutlak olarak lânetlemememiz ve muayyen bir kimseyi mutlak olarak sevmememizdir.⁸⁸

2) **Ebû Muhammed el-Makdisî**'ye **Yezîd**'in durumu sorulduğunda: "*Bana ulaşan şey o ki, kendisine ne sövülür, ne de sevilir.*" dedi.⁸⁹

83 **Külliyat**, IV, 391-392.

84 **Mecmû'**, XXVII, 476; **Ra'su'l-Huseyn**, s. 204.

85 **Külliyat**, III, 352; IV, 383; IV, 390; **Mecmû'**, XXVII, 475; **Minhâc**, IV, 569; krş Buhârî, *Hudûd* 5.

86 **Minhâc**, IV, 569-570. Söz konusu hadîs için bk. Ebû Dâvud, *Eşribe* 2; ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, I, 316; II, 97.

87 **Minhâc**, IV, 569.

88 **Mecmû'**, XXVII, 475-476; **Ra'su'l-Huseyn**, s. 204.

3) Müellif, **Ahmed b. Hanbel**'in oğlu **Sâlih**'in anlattığı şu olayı nakleder: **Sâlih** diyor ki; "Babama, *'Bazı kimseler, Yezîd'i sevindiklerini söylüyorlar?'* dedim. *'Oğulcuğum, Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kişi Yezîd'i sevebilir mi?'* diye cevap verdi. Bunun üzerine, *'Peki öyleyse babacığım, niye ona lânet okumuyorsun?'* diye sordum. Cevaben, *'Evlâdım, babanın herhangi bir şahsa lânet okuduğunu ne zaman gördün?!'* dedi."⁹⁰

İbn Teymiyye, bu rivayeti *Minhâcu's-Sunne* isimli eserinde, cevap verdiği Râfîzî'nin delili olarak ondan şöyle nakletmiştir: **Ahmed b. Hanbel**'in oğlu **Sâlih** bir gün kendisine, "*Bazıları bizim Yezîd'i sevdiğimizi söylüyorlar.*" dedi. "*Ey oğulcuğum! Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse Yezîd'i sevebilir mi?'*" diye cevap verdi. "*O halde neden ona lânet okumuyorsun?'*" diye sorunca, "*Allah'ın kitabında lânetlediği bir kimseyi nasıl lânetlemem?'*" dedi. "*Yezîd nerede lânetlenmiştir?'*" dedim. "*Allah'ın 'Geri dönerseniz yeryüzünde bozgunculuk yapmanız ve akrabalık bağlarını kesmeniz beklenmez mi sizden? İşte Allah'ın lânetlediği, sağır kıldığı ve gözlerini kör ettiği bunlardır.*"⁹¹ ayetinde. *Medine*'nin üç gün yağmalanması ve ahâlisinin esir edilmesinden daha büyük bir fesât olabilir mi? Sayıları 700'ü bulan, aralarında Kureyşli, Muhacir ve Ensârın bulunduğu insanların ileri gelenlerinden bir topluluğu öldürdü. Kim oldukları bilinmeyen köle, hür ve kadınlardan 10.000 kişiyi öldürdü. Kan, **Resûlullah(s)**'in kabrine ulaşınca kadar insanların öldürülmesine daldı. *Ravza-i Mutahhara* ve meşicid kanla doldu. Sonra *Kâbe*'ye mancınıkla saldırdı ve onu yıkıp yaktı.⁹² **İbn Teymiyye**, bu rivayetin munkatı' ve ondan geldiği sâbit olmayan bir rivayet olduğunu söylemektedir."⁹³

İbn Teymiyye, "**Yezîd**'e lânet hususundaki söz, kendisi gibi diğer melik halîfeler ve diğerleri hakkındaki söz gibidir. **Yezîd** ise başkalarından hayırlıdır. O, **Hüseyin**'in katillerinden intikam alan Irak emîri **el-Muhtâr b. Ebî 'Ubeyd es-Sakafi**'den daha hayırlıdır. Bu kişi, kendisine **Cebrâil**'in geldiğini iddia etmiştir. Yine o, **el-Haccâc b. Yusuf**'tan daha hayırlıdır. **Haccâc**, insanların ittifakıyla **Yezîd**'ten daha zâlimdi." ve "Bununla beraber denilir ki; **Yezîd** ve onun gibi meliklerin yaptıkları fâsıklıktır. Muayyen fâsika lânet ise emredilen

89 **Külliyat**, IV, 389.

90 **Külliyat**, III, 351-352; IV, 389; **Mecmû'**, XXVII, 478.

91 *Muhammed* 47/22-23.

92 **Minhâc**, IV, 565-566.

93 **Minhâc**, IV, 573.

birşey değildir.” diyerek sözlerine devam etmektedir.⁹⁴

İbn Teymiyye, **Yezîd** hakkındaki görüşünü şöyle belirtir: Doğru tutum, imamlarımızın benimsediği “**Yezîd**, sevgiye layık tutulamaz; ama kendisine lânet de okunmaz” şeklindeki tutumdur. Bunun yanısıra şunu da zikretmek gerekir ki şayet **Yezîd** fâsık veya zâlim ise Cenab-ı Hak fasığa ve zalime de mağfiret eder. Kaldı ki, **İbn Ömer**’den naklen Hz. **Peygamber**’in şöyle buyurduğu rivayet edilir: “*Kostantiniyye’ye seferde bulunacak ilk ordunun günahları bağışlanmıştır.*”⁹⁵ **Buhârî**’de geçen hadîsin metni şöyledir: “*Ümmetimden Kayser’in şehrine seferde bulunacak ilk ordunun günahları bağışlanmıştır.*” Görüldüğü gibi burada *İstanbul*’un adı açıkça zikredilmemiş; **Kayser**’in şehri denmiştir. ‘**Aynî**, “*Medînetu Kayser*” ile *Kostantiniyye*’nin kastedildiğini söylemektedir.⁹⁶ *Kostantiniyye*’ye sefer yapan ilk ordunun komutanı ise **Yezîd b. Muâviye**’dir.⁹⁷ Üstelik **Yezîd**’in bu hadîs için *Kostantiniyye*’ye gaza yaptığı söylenmiştir.⁹⁸ Bununla birlikte **Yezîd**’in ilk ordunun komutanı olduğu meselesi tartışmalıdır.⁹⁹ Şüphesiz, **Yezîd**’in bu orduda bulunmuş olması veya ordunun komutanı olması, yukarıda zikredilen hadîsin anlamına uygun olarak bağışlanmasını gerektirmez. Biraz önce **İbn Teymiyye**’nin lânet için delil olarak kullanılan ayetin umûm ifade ettiğini söylediğinden bahsetmiştik. Söz konusu hadîsi de bu yaklaşıma uygun olarak değerlendirecek olursak, hadîste zikredilen mağfiretin genel bir anlam ifade ettiğini, bu mağfirete ulaşabilmenin ise Allah Teâla’nın emirlerinden çıkmamaya ve yasakladıklarını yapmamaya bağlı olduğunu söylemek gerekir.

Yeri gelmişken **İbn Teymiyye**’nin, **Yezîd**’i ve onun gibi kimseleri lânetlemenin doğuracağı sakıncalara da işaret ettiğini belirtmek gerekir. Müellif, bu amaçla, “Biliyoruz ki müslümanların bir çoğunun yaptığı bir zulûm vardır. Eğer bu kapı açılırsa müslümanların çoğunluğunun lânetlenmesi kolaylaşır. Oysa Allah Teâla müslümanların ölüleri üzerinde namaz kılmayı emretmiştir, onları lânetlemeyi değil.”¹⁰⁰ demektedir.

94 **Minhâc**, IV, 567.

95 **Külliyat**, III, 352; IV, 384; **Minhâc**, IV, 544, 572; krş. **Buhârî**, *Cihâd* 93.

96 el-‘**Aynî**, ‘**Umdetu’l-Kârî**, *Dâru’l-Fikr*, y.y. (t.y.), XIV, 198.

97 **Külliyat**, III, 352.

98 **Minhâc**, IV, 572.

99 Bk. ‘**Aynî**, XIV, 198-199.

100 **Minhâc**, IV, 572.

SONUÇ

Sonuç olarak **İbn Teymiyye**'nin görüşlerini şöyle özetleyebiliriz:

1. **Yezîd** zamanında kabul görmesi mümkün olmayan bazı olaylar meydana gelmiştir. Ancak bu olaylarla ilgili nakledilen bazı rivayetler **Yezîd**'i karalamaya yönelik olup doğru değildir. **Yezîd**, Hz. **Hüseyin**'in katlini emretmemiş, hatta olanları duyduğunda memnuniyetsizliğini bildirmiştir. Bununla birlikte olayın faillerini cezalandırmamış ve vali **İbn Ziyâd**'ı görevinden azletmemiş, kısacası memnuniyetsizliğini icraata dökmemiştir.

2. **Yezîd** konusunda üç farklı tutum ortaya çıkmaktadır. Bunların ikisi aşırı olup birincisine göre **Yezîd** kâfirdir, Hz. **Hüseyin**'i öldürmekle kalmamış, başka icraatlarında da aşırıya gitmiş, İslâm'a karşı lâkayd davranmış, Hz. **Hüseyin**'e ve *Harre*'de Medinelilere karşı yaptığı icraatlar, Bedir savaşında müşrik olarak ölen akrabalarının öcünü almak içindir. İkinci görüşte olanlar ise **Yezîd**'i büyük bir zat, sâlih bir kul, hatta Ashâbtan biri kabul ederler.

İbn Teymiyye, iki görüşü de eleştirir. Üçüncü görüşü savunan Ehl-i Sünnet mensupları arasında da farklı iki söylem vardır. Birincisine göre **Yezîd**, yaptığı icraatlardan dolayı lânetlenmeyi hak etmiştir. İkinci görüşe göre ise **Yezîd**, iyi bir insandır. Ona Ashâb'ın çoğunluğu bîat etmiştir. Zamanında meydana gelen olayları tasvip etmemiştir.

İbn Teymiyye, bu konuda iki görüşün de ictihad eseri olduğunu ifade ettikten sonra o, kendisinden önceki bazı alimlerin, mesela **Ahmed b. Hanbel**'in tutumunu benimser. **İbn Teymiyye**'ye göre **Yezîd**, hatalarıyla sevaplarıyla bir hükümdardır. Ondaki iyi ameller sâdir olduğu gibi kötü ameller de sâdir olmuştur. Onu sevmemek gerekir, lânet okumamak da...